

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî
(ö. 696 h. / 1296 m.)

Tahkik
Prof.Dr. Bahattin Dartma

İlmî Kontrol
Prof.Dr. Bekir Topaloğlu

Birinci Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 766
İSAM Yayınları 212
Klasik Eserler Dizisi 28
© Her hakkı mahfuzdur.

KEŞFÜ'L-ESRÂR ve HETKÜ'L-ESTÂR

Yûsuf b. Hilâl es-Safedi

Tahkik
Bahattin Dartma

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmf kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

İlmî kontrol Prof.Dr. Bekir Topaloğlu
Yayın hazırlık Okan Kadir Yılmaz, Orhan Ençakar, Mustafa Demiray
Tashih Orhan Ençakar, Okan Kadir Yılmaz,
İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Bu eser
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun
21.12.2018 tarihli ve 2018/18 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul - Beyrut, Mart 2019 m. / 1440 h.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.)
978-605-7580-26-9 (1. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256. Sokak No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Basım

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Faks: (0212) 422 18 04
Sertifika No. 11957

Yurtdışı Yayın Basım ve Dağıtım

İrşad Kitabevi
İskenderpaşa Mah. Feyzullah Efendi Sokak No: 8/1
Fatih/İstanbul
Tel. 0850. 480 47 73
info@irsad.com.tr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedi

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr [كشف الأسرار و هتك الأستار] / Yûsuf b. Hilâl es-Safedi ; tahkik

Bahattin Dartma. – İstanbul - Beyrut : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.

Birinci Cilt, 25, 571 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 766. İSAM Yayınları ; 212. Klasik Eserler Dizisi ; 28)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.) 978-605-7580-26-9 (1. Cilt)

İçindekiler

Kısaltmalar	7
Takdim	9
Safedî ve <i>Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr</i> 'ı	13
Prof.Dr. Bahattin Dartma	
Kitabın Müellifi	13
Tefsirin Özellikleri	13
Kitabın Nüshaları	15
Tahkikte Takip Edilen Yöntem	21
Kaynakça	22

Takdim

Elinizdeki eser, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) olarak İslam medeniyet birikiminin müteahhirîn dönemini (7-13/13-19. asırlar arası) ilmî ve fikrî boyutlarıyla ortaya çıkartmak üzere 2012 yılında başlattığımız İkinci Klasik Dönem Projesi çerçevesinde yayımlanmıştır. Geçmiş entelektüel mirasımızın aydınlatılması ve yeni dönemin inşası için sağlam bir zeminin oluşmasını hedefleyen bu projenin temel uğraş alanlarından biri, söz konusu dönemde ortaya konmuş olup önemli bir kısmı hâlâ gün ışığına çıkmayı bekleyen yazma eserlerin ilmî esaslara uygun tahkikli neşrini gerçekleştirmektedir. İslam ilim ve düşünce tarihinin, özellikle yazma halinde bulunan eserler dikkate alınmaksızın sağlıklı ve derinlikli bir şekilde yazılamayacağı, bu yazmaları incelemeksizin yapılacak değerlendirmelerin genellemeci ve yüzeysel kalacağı aşikârdır.

Proje kapsamında ilk defa neşredilen bu eser, hayatı hakkında fazla malumat bulunmayan 7. (13.) yüzyıl tabip, edip, müfessir ve fakihlerinden Ebü'l-Berekât Yûsuf b. Hilâl es-Safedî (ö. 696/1296) tarafından kaleme alınmış *Keşfü'l-esrâr ve het-kü'l-estâr* adlı Kur'ân-ı Kerim tefsiridir.

İslam'ın temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'i anlamak, açıklamak ve yorumlamak amacıyla ortaya konan çabalar tarih boyunca kesintisiz sürmüştür. Bu çabaların sonucu olarak farklı

dönemlerde farklı ihtiyaçları karşılamak üzere büyük bir çeşitlilik sergileyen ve farklı telif anlayış ve geleneklerinin ürünü olan çok geniş bir literatür teşekkül ettiği bilinmektedir. *Keşfü'l-esrâr* da bu zengin literatürün bugüne kadar dikkatlerden uzak kalmış örneklerinden biridir. Asıl mesleği tabiplik olan, Süryânîce ve İbrânîce gibi önceki bazı kutsal kitapların dillerini bilen, tefsirde aklın önemini ve taklit karşıtlığını vurgulayan bir müellifin kaleminden çıkmış olması hasebiyle dikkat çekici olan bu eserin, yer yer sade anlatımı ve yaklaşımı açısından kendi döneminin sınırlarını zorladığı, hatta günümüz okuyucusuna âdeta modern bir metinle karşı karşıya olduğu izlenimi verdiği bile söylenebilir.

Eser, Safedî'nin, âyetlerin tefsirine akli ve nakli dinde iki temel delil olarak kabul etmek suretiyle yaklaşması, Tevrat ve İncil'in muharref olduklarını kabul etmekle birlikte onlardan iktibaslarda bulunması, başta *nesih*, *müteşâbih* ve *hurûf-ı mukataa* kavramları olmak üzere temel ulûmü'l-Kur'ân alanlarında kendine mahsus ve klasik dönem müfessirleri arasında fazla örneğine rastlanmayan, neshin inkârı gibi tartışmaya açık birtakım kabullere yer vermesi ve âyetleri bu kabuller çerçevesinde yorumlamasıyla temayüz etmektedir. *Keşfü'l-esrâr*'ın dikkatlerden uzak kalmasının, eserin bu türden tartışmalı bazı görüşleri içermesi yanında tedrise konu edilmemesi, müellifinin şer'î ilimlerde tanınmış bir âlim olmaması sebebiyle kendi döneminde makbul bir çerçevede yaygınlaşmaması ve tefsir literatüründe büyük bir şöhrete sahip olan çağdaşı Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) eserinin gölgesinde kalması gibi bazı faktörlerle alakalı olduğu tahmin edilebilir. İSAM'ın tefsir tarihinin ve literatürünün zenginliğini yansıtan bir örnek olarak *Keşfü'l-esrâr*'ı araştırmacıların dikkatine sunması, diğerlerinin yanı sıra eserin şu ana kadar gördüğü ihmali bir ölçüde telafi etme arzusuyla da bağlantılıdır.

Keşfü'l-esrâr'ın ilmî neşrinin gerçekleştirilmesi yolunda en fazla çaba sarfeden isimlerin başında kurumumuzda tahkik çalışmalarının neşvünema bulmasında önemli katkıları olan İSAM Tahkik Yayın Kurulu eski başkanı merhum Bekir Topaloğlu (1932-2016) hocamız gelmektedir. Eserin tahkikli neşrinin İSAM tarafından yapılmasını teşvik eden, tahkikli metni birkaç defa satır satır okumak suretiyle ilmî kontrolünü yapan hocamız, ne yazık ki onun neşredildiğini göremeden aramızdan ayrılmıştır. Bu vesile ile kendisini rahmetle yâdediyor ve sa'yinin meşkûr olmasını diliyoruz.

Merhum hocamızın dışında bu eserin zahmetli ve uzun süren yayına hazırlık çalışmaları kapsamında emeği geçen ve hepsinin adını anamayacağımız başka birçok isim daha bulunmaktadır. Bunlardan özellikle eseri yayına hazırlayan İSAM Tahkik Yayın Kurulu üyelerinden Orhan Ençakar ile Okan Kadir Yılmaz'ı, *Keşfü'l-esrâr*'ın, müsvedde halinde bulunduğu gerekçesiyle tahkike esas alınmamış olan ve fakat Tahkik Yayın Kurulu tarafından -eserin ilk versiyonuna ait olmakla birlikte- metindeki kimi problemli yerlerin düzeltilmesinde hayli faydalı bir müellif müsveddesi olduğu tespit edilen Murad Molla nüshasının bu iki isimle birlikte bazı açılardan gözden geçirilmesini gerçekleştiren Dr. Orkhan Musakhanov'u, ferâiz şemalarının kontrolünü yapan Prof.Dr. Abdurrahman Haçkalı'yı, keza tashih aşamalarında katkıları olan Dr. Abdülcebbâr ez-Zeydî ve Prof.Dr. Üsâme el-Hamevî ile eserin konu dizinini hazırlayan Muhammed Şahin'i ve eserin tasarımını gerçekleştiren Ali Haydar Ulusoy'u anmak isterim. Bu isimlere ve eserin neşrinde ilmî ve teknik aşamalarda katkısı bulunan herkese şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmanın ilim ve düşünce mirasımızı keşfetme çabalarına katkı vermesi dileğiyle.

Doç.Dr. M. Suat Mertoğlu
İSAM Yayın Kurulu Başkanı

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî
(ö. 696 h. / 1296 m.)

Tahkik
Prof.Dr. Bahattin Dartma

İlmî Kontrol
Prof.Dr. Bekir Topaloğlu

İkinci Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 766
İSAM Yayınları 212
Klasik Eserler Dizisi 28
© Her hakkı mahfuzdur.

KEŞFÜ'L-ESRÂR ve HETKÜ'L-ESTÂR

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî

Tahkik
Bahattin Dartma

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

İlmi kontrol Prof.Dr. Bekir Topaloğlu
Yayın hazırlık Okan Kadir Yılmaz, Orhan Ençakar, Mustafa Demiray
Tashih Orhan Ençakar, Okan Kadir Yılmaz,
İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Bu eser
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun
21.12.2018 tarihli ve 2018/18 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul - Beyrut, Mart 2019 m. / 1440 h.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.)
978-605-7580-27-6 (2. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256. Sokak No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Basım

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Faks: (0212) 422 18 04
Sertifika No. 11957

Yurtdışı Yayın Basım ve Dağıtım

İrşad Kitabevi
İskenderpaşa Mah. Feyzullah Efendi Sokak No: 8/1
Fatih/İstanbul
Tel. 0850. 480 47 73
info@irsad.com.tr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr [كشف الأسرار و هتك الأستار] / Yûsuf b. Hilâl es-Safedî ; tahkik Bahattin Dartma. – İstanbul - Beyrut : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
İkinci Cilt, 596 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 766. İSAM Yayınları ; 212. Klasik Eserler Dizisi ; 28)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.) 978-605-7580-27-6 (2. Cilt)

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî
(ö. 696 h. / 1296 m.)

Tahkik
Prof.Dr. Bahattin Dartma

İlmî Kontrol
Prof.Dr. Bekir Topaloğlu

Üçüncü Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 766
İSAM Yayınları 212
Klasik Eserler Dizisi 28
© Her hakkı mahfuzdur.

KEŞFÜ'L-ESRÂR ve HETKÜ'L-ESTÂR

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî

Tahkik
Bahattin Dartma

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmf kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

İlmî kontrol Prof.Dr. Bekir Topaloğlu
Yayın hazırlık Okan Kadir Yılmaz, Orhan Ençakar, Mustafa Demiray
Tashih Orhan Ençakar, Okan Kadir Yılmaz,
İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Bu eser
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun
21.12.2018 tarihli ve 2018/18 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul - Beyrut, Mart 2019 m. / 1440 h.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.)
978-605-7580-28-3 (3. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256. Sokak No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Basım

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Faks: (0212) 422 18 04
Sertifika No. 11957

Yurtdışı Yayın Basım ve Dağıtım

İrşad Kitabevi
İskenderpaşa Mah. Feyzullah Efendi Sokak No: 8/1
Fatih/İstanbul
Tel. 0850. 480 47 73
info@irsad.com.tr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr [كشف الأسرار و هتك الأستار] / Yûsuf b. Hilâl es-Safedî ; tahkik Bahattin Dartma. – İstanbul - Beyrut : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
Üçüncü Cilt, 632 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 766. İSAM Yayınları ; 212. Klasik Eserler Dizisi ; 28)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.) 978-605-7580-28-3 (3. Cilt)

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî
(ö. 696 h. / 1296 m.)

Tahkik
Prof.Dr. Bahattin Dartma

İlmî Kontrol
Prof.Dr. Bekir Topaloğlu

Dördüncü Cilt

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 766
İSAM Yayınları 212
Klasik Eserler Dizisi 28
© Her hakkı mahfuzdur.

KEŞFÜ'L-ESRÂR ve HETKÜ'L-ESTÂR

Yûsuf b. Hilâl es-Safedi

Tahkik
Bahattin Dartma

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmi kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

İlmî kontrol Prof.Dr. Bekir Topaloğlu
Yayın hazırlık Okan Kadir Yılmaz, Orhan Ençakar, Mustafa Demiray
Tashih Orhan Ençakar, Okan Kadir Yılmaz,
İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Bu eser
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun
21.12.2018 tarihli ve 2018/18 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul - Beyrut, Mart 2019 m. / 1440 h.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.)
978-605-7580-29-0 (4. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256. Sokak No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Basım

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Faks: (0212) 422 18 04
Sertifika No. 11957

Yurtdışı Yayın Basım ve Dağıtım

İrşad Kitabevi
İskenderpaşa Mah. Feyzullah Efendi Sokak No: 8/1
Fatih/İstanbul
Tel. 0850. 480 47 73
info@irsad.com.tr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedi

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr [كشف الأسرار و هتك الأستار] / Yûsuf b. Hilâl es-Safedi ; tahkik Bahattin Dartma. – İstanbul - Beyrut : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
Dördüncü Cilt, 658 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 766. İSAM Yayınları ; 212. Klasik Eserler Dizisi ; 28)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.) 978-605-7580-29-0 (4. Cilt)

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedî
(ö. 696 h. / 1296 m.)

Tahkik
Prof.Dr. Bahattin Dartma

İlmî Kontrol
Prof.Dr. Bekir Topaloğlu

Dizin

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 766
İSAM Yayınları 212
Klasik Eserler Dizisi 28
© Her hakkı mahfuzdur.

KEŞFÜ'L-ESRÂR ve HETKÜ'L-ESTÂR

Yûsuf b. Hilâl es-Safedi

Tahkik
Bahattin Dartma

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmf kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

İlmî kontrol Prof.Dr. Bekir Topaloğlu
Yayın hazırlık Okan Kadir Yılmaz, Orhan Ençakar, Mustafa Demiray
Tashih Orhan Ençakar, Okan Kadir Yılmaz,
İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Bu eser
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun
21.12.2018 tarihli ve 2018/18 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: İstanbul - Beyrut, Mart 2019 m. / 1440 h.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.)
978-605-7580-30-6 (5. Cilt)

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256. Sokak No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 15402

Basım

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: (0212) 422 18 34 Faks: (0212) 422 18 04
Sertifika No. 11957

Yurtdışı Yayın Basım ve Dağıtım

İrşad Kitabevi
İskenderpaşa Mah. Feyzullah Efendi Sokak No: 8/1
Fatih/İstanbul
Tel. 0850. 480 47 73
info@irsad.com.tr

Yûsuf b. Hilâl es-Safedi

Keşfü'l-esrâr ve hetkü'l-estâr [كشف الأسرار و هتك الأستار] / Yûsuf b. Hilâl es-Safedi ; tahkik Bahattin Dartma. – İstanbul - Beyrut : Türkiye Diyanet Vakfı, 2019.
Beşinci Cilt (Dizin), 288 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 766. İSAM Yayınları ; 212. Klasik Eserler Dizisi ; 28)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-605-7580-25-2 (Tk.) 978-605-7580-30-6 (5. Cilt)